

MAGDALENA ŚLIWIŃSKA

DYNAMIKA I PROBLEMY STRUKTURALNE PROCESÓW INTEGRACYJNYCH W EUROPIE

Integrację gospodarczą można rozumieć jako stopniowe znoszenie i usuwanie granic ekonomicznych między niepodległymi państwami, w wyniku czego gospodarki tych państw coraz bardziej splatają się wzajemnie i w końcu zaczynają funkcjonować jako jedna całość¹. Pojęcie integracji gospodarczej odnosi się zarówno do integracji rynków, jak i integracji polityki gospodarczej². Integracja rynków sprawia, że działania jego uczestników w różnych regionach, czy krajach członkowskich dostosowują się do ogólnych warunków podażyowo-popytowych danego obszaru, czy unii. Połączenie kilku obszarów gospodarczych w jeden wspólny rynek nie jest jednak w pełni możliwe bez skoordynowania pewnych obszarów polityki gospodarczej lub nawet tworzenia wspólnej polityki w innych dziedzinach, np. konkurencji, czy poszczególnych, uważanych za bardziej wrażliwe, sektorach gospodarki oraz koordynacji polityk pośrednio wpływających na gospodarkę np. ochrony środowiska.

Integracja gospodarcza jest więc procesem dynamicznym. Wynika to z kompleksowości i nieprzewidywalności przedsięwzięć z nią związanych, jak również obejmowania przez nią coraz większej ilości państw, co z kolei powoduje stałe zmiany w sposobie integracji. Zrozumienie genezy i istoty problemów strukturalnych, jakie napotykała Unia Europejska w swojej blisko już pięćdziesięcioletniej historii, istotne jest dla obecnych kandydatów do jej członkostwa, których gospodarki dostosowują się do środowiska UE i którzy negocjują warunki na jakich zostaną przyjęci do tej organizacji.

1. GENEZA INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Mówiąc o integracji europejskiej mamy na ogół na myśli okres po II Wojnie Światowej. Tymczasem tendencje integracyjne na naszym kontynencie pojawiły się już wyraźnie w XIX wieku po rewolucji przemysłowej. Istniały przy tym dwa czynniki, które zawsze stymulowały proces integracji: postęp techniczny oraz idealizm polityczny³. Czynniki technologiczne

---

¹ W. Molle, *Ekonomika Integracji Europejskiej: teoria, praktyka, polityka*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk 1995, s. 8.

² J. Pelkmans, *European Integration: Methods and Economic Analysis*, Longman Publishing, New York 1997, s. 6.

³ Molle, op. cit., s. 25.

i ekonomiczne takie jak produkcja na wielką skalę, automatyzacja produkcji, czy rozwój coraz to nowych środków transportu i infrastruktury były głównymi bodźcami integracji gospodarczej w Europie. Dążenie do politycznej jedności Europy było natomiast inspirowane potrzebą pokoju i poczuciem wspólnoty kulturowej narodów europejskich. Po okresie pozytywnych tendencji po rewolucji przemysłowej nastąpił jednak okres stagnacji procesów integracyjnych w latach 1870 - 1914, spowodowany depresją gospodarczą i związanym z nią wzrostem protekcjonizmu oraz następujący po nim okres zupełnej dezintegracji po roku 1914, wywołany przez I Wojnę Światową oraz podział Europy po jej zakończeniu.

Druga Wojna Światowa stanowiła punkt kulminacyjny w procesie międzynarodowej dezintegracji gospodarczej. Zdając sobie sprawę z jej negatywnych skutków jeszcze przed zakończeniem wojny tworzono plany liberalizacji handlu międzynarodowego i płatności międzynarodowych. W tym celu już w roku 1944 utworzono Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju oraz Ogólny Układ w sprawie Ceł i Handlu. Organizacje te z pewnością odegrały bardzo ważną rolę w umacnianiu międzynarodowej współpracy gospodarczej, nie uwzględniały jednak specyfiki problematyki narodów europejskich, które z jednej strony borykały się z problemem odbudowy swoich gospodarek, a z drugiej – z potrzebą, wynikłą z doświadczeń wojennych, zjednoczenia narodów europejskich we wspólną strukturę⁴.

W roku 1947 utworzona została Komisja Gospodarcza do spraw Europy, której celem była odbudowa rynku europejskiego⁵. Niedługo później, bo 1 stycznia 1948 roku kraje Beneluksu utworzyły unię celną, natomiast w 1949 roku państwa Europy Zachodniej utworzyły Radę Europy⁶, której celem było polityczne i gospodarcze jednoczenie Europy. Zdawano sobie bowiem już wówczas sprawę, że obydwa procesy się wzajemnie wspierają i uzupełniają, nie wiedziano jednak jeszcze w jaki sposób to osiągnąć. Komisja Gospodarcza do spraw Europy ze względu na uczestnictwo Związku Radzieckiego oraz jego państw-satelitów okazała się organizacją niezdolną do skutecznego działania. W związku z tym dużo większą rolę w likwidowaniu barier handlowych i tworzeniu europejskiego systemu płatniczego⁷ odegrała powołana do życia w 1948 roku w celu zarządzania funduszami w ramach Planu Marshall'a Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej. Jej zasługi w liberalizacji powojennego handlu oraz koordynacji amerykańskiej pomocy gospodarczej w ramach Planu Marshall'a były ogromne, jednak ze względu na obowiązującą zasadę jednomyślności i brak

⁴ W. F. V. Vanthoor, *The age of (Western) European Integration: A history of trial and error*, De Nederlandse Bank – Reprint series from: „De Economist” 144, No. 2, s. 137 - 164, Kluwer Academic Publishers, 1996, s. 137 - 138.

⁵ Vanthoor, op. cit., s. 138. Trzeba w tym momencie wspomnieć, że należały do niej kraje Europejskie będące członkami ONZ, jak również Stany Zjednoczone oraz Związek Radziecki i jego państwa-satelity.

⁶ Radę Europy utworzyły następujące kraje: Belgia, Holandia, Luksemburg, Dania, Francja, Wielka Brytania, Irlandia, Włochy, Norwegia i Szwecja. RFN dołączyła do Rady w roku 1951.

⁷ W 1950 roku utworzono Europejską Unię Płatniczą, której zadaniem było stopniowe przywrócenie wymienności walut europejskich.

elementu ponadnarodowego organizacja ta koncentrować się mogła na rozwiązywaniu tylko prostszych i raczej krótkookresowych problemów⁸.

Pamięć o okrucieństwie wojny i chęć uniknięcia nowego konfliktu zbrojnego w Europie z jednej strony oraz tworzenie się „bloku wschodniego” pod parasolem Związku Radzieckiego i rozprzestrzenianie się komunizmu – z drugiej sprawiły, iż część państw Europy Zachodniej dążyło do bliższego zacieśnienia współpracy. Niechęć Wielkiej Brytanii i krajów Skandynawskich do integracji wiążącej się z oddaniem części kompetencji władz narodowych w ręce instytucji ponadnarodowej sprawiła, że na tym etapie dalsza integracja, polegająca na stworzeniu instytucjonalnych podstaw dla współpracy międzynarodowej w różnych dziedzinach, była możliwa tylko w mniejszym gronie⁹.

Szansę na wyeliminowanie na zawsze potencjalnego zagrożenia wojennego między Francją i Niemcami upatrywano w integracji gospodarczej, która w sposób naturalny miała dalej prowadzić do integracji następnych obszarów działalności państwa. Kraje te, jak również Włochy, Holandia i Luksemburg, w przeciwieństwie do państw skandynawskich, czy Wielkiej Brytanii, opowiadały się za integracją o charakterze ponadnarodowym, polegającym na przeniesieniu pewnych funkcji i władzy niezależnemu od krajów członkowskich organowi. Z tych względów wyżej wymienione kraje utworzyły w roku 1951 Europejską Wspólnotę Węgla i Stali. Integracja strategicznych gałęzi przemysłu: węgla (nośnika energii) i stali (podstawowego materiału) oraz przekazanie EWWiS znacznych uprawnień poszczególnych rządów skutecznie zażegnało groźbę wojny w Europie Zachodniej.

W następnych latach dążono do dalszego pogłębienia współpracy gospodarczej w Europie Zachodniej, aż w 1957 podpisany został przez kraje EWWiS Traktat Rzymski ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą¹⁰. Pozostałe państwa Europy Zachodniej nie zdecydowały się na przystąpienie do EWG, gdyż nie godziły się z koncepcją integracji ponad-rządowej, opowiadając się raczej za integracją międzyrządową opartą na zasadzie jednomyślności, oraz nie chciały stracić swej neutralności, co było związane z wyraźnie tworzącym się podziałem Europy na Wschodnią i Zachodnią. Zdając sobie jednak sprawę z korzyści jakie niesie integracja gospodarcza oraz obawiając się dyskryminacji i marginalizacji mogącej wyniknąć z dwustronnych stosunków z EWG, Wielka Brytania, Austria, Szwajcaria, Norwegia, Szwecja, Dania oraz Portugalia utworzyły Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA)¹¹. Podczas, gdy kraje EWG zobowiązały się do utworzenia unii celnej, wspólnego rynku i zarysowały cel stworzenia

⁸ D. Urwin, *The Community of Europe – a history of European Integration since 1945*, Longman, London and New York 1995, s. 21.

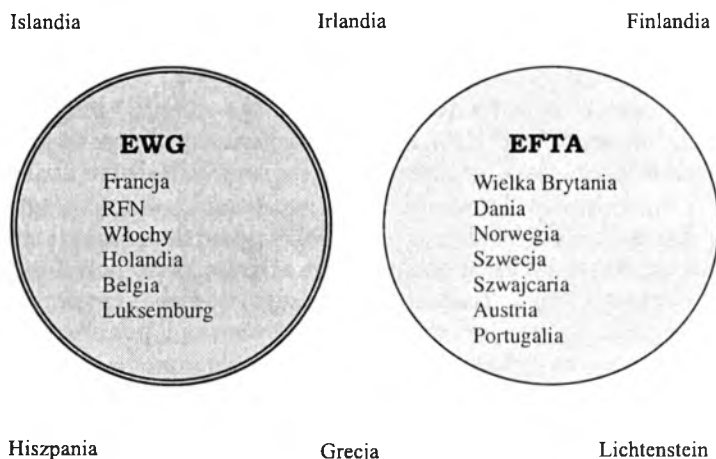
⁹ Harrop, op. cit., s. 7.

¹⁰ Vanthoor, op. cit., s. 143. Traktat Rzymski, poza EWG, stanowił o utworzeniu również Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Tak więc od roku 1957 Wspólnoty Europejskie składały się niejako z trzech Wspólnot: Gospodarczej, Węgla i Stali oraz Energii Atomowej.

¹¹ R. Baldwin, *Towards an integrated Europe*, Center for Economic Policy Research, Londyn 1994, s. 8 - 9. W następnych latach przyłączyły do EFTA kolejno Finlandia i Islandia. Grecja ubiegała się o status kraju stowarzyszonego z EWG praktycznie tuż po jej utworzeniu. Hiszpania natomiast podpisała preferencyjną umowę handlową z EWG w roku 1970, a z EFTA w 1979. Irlandia w okresie tworzenia EFTA wybrała neutralność, a jej głównym partnerem handlowym była Wielka Brytania, z którą łączyły ją oddzielne umowy.

w przyszłości unii ekonomicznej i monetarnej, ambicje EFTA ograniczały się do utworzenia strefy wolnego handlu¹².

W tej sytuacji w końcu lat 60-tych umowy handlowe łączące państwa Europy Zachodniej można było określić jako „dwa niepokrywające się kręgi”¹³. Jeden z nich tworzyły państwa EWG, a drugi – państwa EFTA (rys. 1). Na początku lat 60-tych firmy krajów należących do obu kręgów miały taki sam dostęp do swych wzajemnych rynków. Sytuacja ta jednak zaczęła się zmieniać, gdy bariery handlowe wewnątrz każdej z grup zaczęły stopniowo zanikać. Ponieważ w latach 70-tych rynek krajów EWG był ponad dwukrotnie większy od państw EFTA, kraje pozostające poza EWG bardziej cierpiały z powodu dyskryminujących ceł. Stało się to przyczyną tzw. efektu domina¹⁴ spowodowanego niechęcią do utracenia przez firmy, w tym przypadku państw EFTA, swej względnej konkurencyjności¹⁵ na rynkach EWG. W roku 1973 Wielka Brytania i Dania przystąpiły do EWG zmniejszając tym samym znacznie rynek EFTA. Dlatego też pozostałe kraje EFTA, które największe obroty handlowe posiadały z krajami EWG, podpisały z tym ugrupowaniem bilateralne umowy o wolnym handlu w celu

Rys. 1. Stosunki handlowe w Europie Zachodniej w latach 60-tych – „dwa niepokrywające się kręgi”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Baldwin, op. cit., rozdział I.

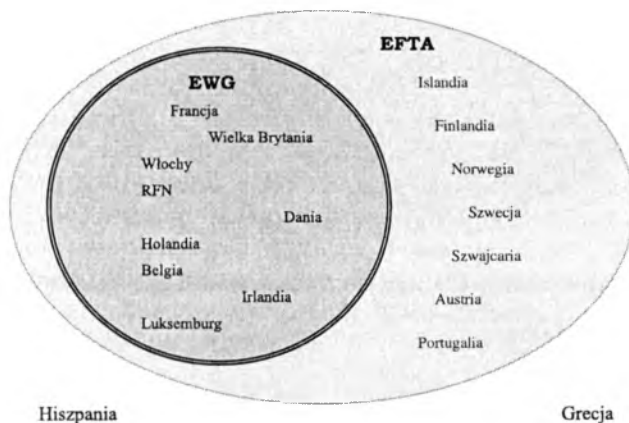
¹² Poszczególne etapy integracji gospodarczej zdefiniował Balassa w 1961 roku: w strefie wolnego handlu (FTA) znoszone są cła i kontyngenty na import z krajów członkowskich, natomiast pozostawione są cła i kontyngenty na import z krajów trzecich; w unii celnej (CU) likwiduje się dyskryminacje krajów członkowskich na rynku produktów oraz tworzy wspólną taryfę zewnętrzną; wspólny rynek (CM) likwiduje bariery w swobodnym przepływie czynników produkcji; unia ekonomiczna to wspólny rynek, w ramach którego dokonuje się do pewnego stopnia harmonizacji polityk gospodarczych krajów członkowskich. Pelkmans, op. cit., s. 7.

¹³ Baldwin, op. cit., s. 9.

¹⁴ Baldwin, op. cit., s. 10 - 12. Pchnięcie domina powodowane jest zdaniem autora „zazdrością polityki gospodarczej” państw, które nie chciały zostać poza kręgiem gospodarek ściślej ze sobą współpracujących.

¹⁵ Istniejące bariery handlowe zwiększały koszty wejścia na rynki EWG przez co konkurencyjność firm z EFTA na rynkach EWG była znacznie obniżana.

uniknięcia dyskryminacji na jego rynkach¹⁶. W tej sytuacji w połowie lat 70-tych system umów handlowych w Europie Zachodniej przeobraził się w dwa „wzajemnie się pokrywające” kręgi koncentryczne, co miało bardzo istotne znaczenie dla dalszego rozwoju współpracy gospodarczej między państwami Europy Zachodniej (rys. 2)¹⁷.

Rys. 2. Stosunki handlowe w Europie Zachodniej w połowie lat 70-tych – „dwa pokrywające się kręgi”

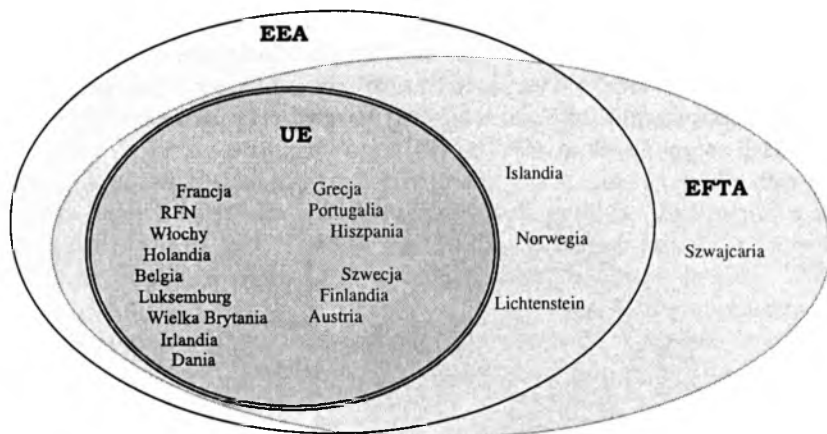
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Baldwin, op. cit., rozdział I.

W miarę pogłębiania się integracji gospodarczej w ramach EWG, gospodarki państw EFTA, mimo umów ze Wspólnotami o wolnym handlu, stały się coraz bardziej odizolowane od jej rynku. Szczególnie utworzenie Wspólnego Rynku w ramach tzw. „programu 1992” stwarzało zagrożenie znacznej utraty rynków zbytu dla państw EFTA. W tej sytuacji niektóre z nich postanowiły ubiegać się o członkostwo w UE¹⁸, a inne pozostały przy bilateralnych negocjacjach. W rezultacie tych negocjacji utworzono Europejski Obszar Gospodarczy (EEA), którego głównym celem było dopuszczenie gospodarek EFTA do Wspólnego Rynku z wyłączeniem rolnictwa i wspólnej zewnętrznej taryfy celnej (rys. 3). Niezbyt korzystne warunki uczestnictwa w EEA dla krajów EFTA spowodowały jednak, iż jeszcze pod koniec negocjacji pięć z nich złożyło wnioski o przyjęcie do UE i w 1995 trzy z nich: Szwecja, Finlandia oraz Austria zostały członkami Unii. W tej

¹⁶ Urwin, op. cit., s. 144 - 145. Państwa EWG i EFTA zobowiązały się w ramach tych umów do stopniowego osiągnięcia wolnego handlu większością dóbr przemysłowych w okresie przejściowym trwającym 4,5 roku. Specjalne ustalenia dotyczyły niektórych produktów oraz krajów, np. Islandii i Portugalii.

¹⁷ Baldwin, op. cit., s. 11. Warto w tym miejscu podkreślić, że strefa wolnocłowa dla towarów przemysłowych była rezultatem trzech rodzajów umów: Traktatu Rzymskiego, zapewniającego ją w ramach EWG, Konwencji Sztokholmskiej, gwarantującej ją w ramach EFTA oraz oddzielnych, dwustronnych umów o wolnym handlu między poszczególnymi krajami EFTA i EWG.

¹⁸ Traktat z Maastricht sformalizował potoczną nazwę Wspólnota Europejska (European Community) i utworzył Unię Europejską, która oprócz Wspólnoty Europejskiej obejmuje również współpracę państw członkowskich w sprawach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Molle, op. cit., s. 49. Odtąd dla ułatwienia nazwy EWG, Wspólnota Europejska i UE będą stosowane wymiennie.

Rys. 3. Stosunki handlowe w Europie Zachodniej w drugiej połowie lat 90-tych

Źródło: Opracowanie własne.

sytuacji Europejski Obszar Gospodarczy tworzą obecnie EU z jednej strony i Norwegia, Lichtenstein oraz Islandia z drugiej¹⁹.

Patrząc z perspektywy czasu na rozwój współpracy gospodarczej, a szczególnie stosunków handlowych między państwami Europy Zachodniej po II Wojnie Światowej można zauważyć wyraźną i stałą tendencję do unikania przez kraje nie należące do UE pułapki pozostania poza „centrum”. Państwa te, nie chcąc doprowadzić do nierównowagi sił, nie dopuszczały do utworzenia systemu umów bilateralnych między „centrum” – w tym przypadku państwami EWG, a „peryferiami” – EFTA. Zrozumienie tego mechanizmu jest bardzo istotne z punktu widzenia obecnej reorganizacji stosunków handlowych w Europie i procesu integracji Europy Wschodniej i Zachodniej, opartego właśnie o bilateralne Umowy Stowarzyszeniowe.

2. SPECYFIKA INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Integracja europejska jest procesem bardzo dynamicznym. Ewolucja od Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali do Unii Europejskiej – Unii Ekonomicznej i Monetarnej nie była procesem ani łatwym ani przewidywalnym. Wynikało to z ogromnej kompleksowości tego przedsięwzięcia i ogromnej ilości czynników, które na nie wpływało. Trzeba sobie ponadto zdać sprawę z tego, że integracja w Europie odbywała się niejako dwutorowo w postaci dwóch równoległych procesów. Jednym z nich było stałe pogłębianie integracji, a drugim – zwiększanie liczby krajów w niej uczestniczących. Są to dwa zupełnie różne procesy, aczkolwiek ściśle od siebie zależne. Zwiększanie ilości państw członkowskich wpływa bowiem bezpośrednio na charakter

¹⁹ Kraje EFTA zobowiązane były do przejścia i dostosowywania się do prawodawstwa unijnego nie mając jednak praktycznie żadnego na nie wpływu. Więcej szczegółów na ten temat patrz Baldwin, op. cit., s. 13 - 16.

ugrupowania. Inaczej może być zorganizowana współpraca kilku państw o podobnych strukturach gospodarek i systemach instytucjonalnych, a inaczej kilkunastu, czy kilkudziesięciu państw różniących się od siebie pod wieloma względami. Pogłębianie integracji powoduje natomiast stałe podnoszenie poprzeczki dla krajów ubiegających się o członkostwo, jako, że zanim zostaną one przyjęte do ugrupowania, zobowiązane są do akceptacji i przejęcia wspólnego dorobku legislacyjnego UE, nie mając oczywiście wcześniej najmniejszego wpływu na jego charakter. Ponieważ od samego początku istnienia EWG kwestię sporną stanowił problem „rozszerzać czy pogłębiać?”, warto przyjrzeć się pokrótce obu procesom, zwłaszcza, że problem ten jest nadal aktualny w obecnej rundzie poszerzania UE o kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Poznanie i zrozumienie przebiegu oraz mechanizmu obu procesów ułatwi zrozumienie dynamiki i dualizmu Integracji Europejskiej oraz problematyki wyzwań, jakie przed nią stoją u progu następnego stulecia. Historia ostatnich 50-ciu lat stanowi bowiem dopiero początek jednoczenia Europy, warto więc z tej krótkiej historii wyciągnąć jak najwięcej wniosków na przyszłość.

2.1. Pogłębianie UE

Integracja gospodarcza może być przedstawiona jako proces zachodzący niejako na dwóch płaszczyznach: rynków i polityki. Integracja rynków polega na zniesieniu wszelkich barier ograniczających ruch towarów, usług oraz czynników produkcji, czyli pracy i kapitału, a kolejne jej etapy to strefa wolnego handlu, niepełna unia celna i unia celna dla towarów i usług oraz niepełny wspólny rynek i wspólny rynek dla czynników produkcji²⁰. Gdyby produkcja i dystrybucja całkowicie powierzone zostały siłom rynku, sama eliminacja przeszkód ograniczających przemieszczanie się dóbr, usług i czynników produkcji wystarczyłaby do osiągnięcia pełnej integracji ekonomicznej. Sytuacja ta jednak nie ma miejsca w nowoczesnych gospodarkach, których rządy często wywierają wpływ na gospodarkę, dążąc do realizacji różnych celów politycznych, chociażby bardziej równomiernego podziału dochodów w ramach społeczeństwa. W tej sytuacji, aby umożliwić rzeczywistą integrację rynków, konieczna jest integracja na płaszczyźnie polityki. Jej celem jest stworzenie wspólnych ram polityki, tworzącej równe warunki funkcjonowania zintegrowanych części gospodarki²¹. Odbywać się ona może już na etapie unii celnej (poprzez ustalanie wspólnej taryfy zewnętrznej i co się z tym bezpośrednio wiąże wspólnej polityki handlowej wobec krajów nie należących do unii), lub później, na etapie wspólnego rynku,

²⁰ Więcej szczegółów na ten temat patrz Molle, op. cit., s. 10 - 24.

²¹ Przykładowo, integrowanie rynków ma na celu fizyczne zwiększenie jego obszaru poprzez zniesienie barier ograniczających ruch towarów i usług oraz stworzenie równych warunków konkurencji dla jego uczestników. Nie jest to jednak możliwe bez skoordynowania polityki konkurencji między rządami państw integrujących swe rynki. Różne polityki konkurencji mogą bowiem zastąpić zniesione bariery taryfowe i ograniczenia ilościowe na nowo fragmentując dany rynek. Np. subsydiowanie przez jeden z rządów któregoś przemysłu zmniejszałoby obraz kosztów i przewag komparatywnych w danym sektorze w ramach integrowanego rynku, a zakłócanie stosunków alokacyjnych uniemożliwia osiągnięcie pełnych korzyści z integracji.

unii ekonomicznej i monetarnej, czy pełnej unii politycznej. Godnym podkreślenia jest przy tym fakt, że z racji swej własnej dynamiki niższe formy integracji mają skłonność do generowania bardziej zaawansowanych jej form, co często określane jest mianem „rozlewania się” („spill-over”).

Wyżej wymienione zależności wyraźnie widoczne są w procesie pogłębiania się UE, która stopniowo rozszerzała pole swojej działalności i intensyfikowała swe zaangażowanie w funkcjonujących już obszarach wspólnej polityki. Już w Traktacie Rzymskim podkreślony został zarówno gospodarczy, jak i polityczny charakter EWG. Artykuł 2. traktatu podkreśla, iż celem EWG będzie, poprzez utworzenie Wspólnego Rynku oraz stopniowe zbliżanie polityk gospodarczych krajów członkowskich, promowanie na terenie całej Wspólnoty rozwoju działalności gospodarczej, stałej i zrównoważonej ekspansji, stabilności gospodarki, przyspieszenia wzrostu poziomu życia oraz zbliżenia stosunków między krajami członkowskimi. Pierwszym etapem pogłębiania miało więc być utworzenie unii celnej oraz wspólnego rynku, aczkolwiek już w Traktacie jako cel ostateczny, lecz mniej wyraźnie zdefiniowany, została określona unia ekonomiczna. Założyciele EWG byli bowiem świadomi faktu, że integracja gospodarcza będzie tylko pierwszym etapem w kierunku innych rodzajów integracji.

Niewątpliwie najważniejszymi momentami w procesie pogłębiania UE były pierwsza rewizja Traktatu Rzymskiego w roku 1985 zwana Jednolitym Aktem Europejskim oraz Traktat z Maastricht negocjowany w roku 1991. Były one jednak uwieńczeniem procesów zachodzących w UE przez ponad 20 lat.

Integracja rynków osiągnęła szybki postęp i w roku 1968, osiemnaście miesięcy przed ostatecznym terminem, zakończono tworzenie unii celnej²². Podobnie w tym okresie postępowała integracja polityk. Ogromne znaczenie miało podjęcie Wspólnej Polityki Handlowej oraz Wspólnej Polityki Rolnej. Waga pierwszej wynika z faktu, iż stanowi ona w pewnym sensie przyczynę utworzenia Wspólnot Europejskich. Utworzenie już tylko unii celnej wymaga bowiem ustalenia Wspólnej Taryfy Zewnętrznej.

Wprowadzanie Wspólnej Polityki Rolnej było bardzo ważnym procesem dla integrujących swe rynki krajów EWG. Dla niezbyt wysoko rozwiniętego rolnictwa większości krajów członkowskich²³, będącego z reguły rozdrobnionym i słabo zmechanizowanym oraz wymagającego wysokich nakładów siły roboczej, otwarcie swych rynków rolnych w ramach Wspólnoty Europejskiej stanowiło znaczne zagrożenie. Dlatego też towarzyszyło mu wprowadzenie systemu cen gwarantowanych dla rolników. W 1964 ustalono po raz pierwszy ceny gwarantowane na zboże, a w następnych latach WPR

²² Mówiąc o tworzeniu unii celnej nie można nie wspomnieć również o wprowadzonych przez Sąd Europejski zasadach *Dassonville* (1974) oraz *Cassis de Dijon* (1979) dotyczących barier ograniczających import wewnątrz UE. Zasada *Dassonville* określa dokładnie, iż zabronionym instrumentem, o podobnym działaniu do ograniczeń ilościowych, są wszystkie narodowe regulacje, które w sposób bezpośredni lub pośredni, rzeczywisty lub potencjalny mogą ograniczać handel między państwami członkowskimi UE. Przypadek *Cassis de Dijon* określił z kolei, iż państwa członkowskie mają wprawdzie prawo do ochrony swoich konsumentów, podjęte środki muszą jednak być proporcjonalne do skali problemu. Przykładowo, gdy likier importowany z Francji zawiera mniej alkoholu, niż określają to narodowe normy niemieckie, to Niemcy nie mają prawa, ze względu na ochronę konsumenta, zabronić jego importu. Mogą natomiast żądać odpowiednich etykietek informujących konsumenta, iż zawartość alkoholu w likierze francuskim jest niższa.

²³ Tylko Holandia posiadała dobrze rozwinięte, zorientowane na eksport rolnictwo.

objęła prawie wszystkie produkty rolne, z małymi wyjątkami, które zostały uzupełnione w latach 70-tych. Ceny te były gwarantowane na relatywnie wysokim poziomie i miały być chronione przed presją z zewnątrz poprzez nakładanie odpowiednio wysokich opłat na całą żywność importowaną spoza EWG. W przypadku nadprodukcji cena gwarantowana miała być wspierana przez interwencję EWG, polegającą na skupywaniu nadwyżek produkcji. Polityka ta była i jest przedmiotem krytyki i dyskusji między krajami członkowskimi ze względu na jej ogromne koszty, rosące w dramatycznym tempie, m.in. w związku z rozszerzaniem składu UE o kraje słabiej rozwinięte. Z powyższych względów jest ona obecnie reformowana²⁴.

Wspólna Polityka Rolna nie mogłaby istnieć bez budżetu UE, który początkowo, do roku 1968, składał się ze składek krajów członkowskich ustalanych na podstawie dochodu narodowego i stopnia zaangażowania poszczególnego państwa w różne dziedziny działalności EWG²⁵. W związku z kryzysem połowy lat 60-tych zdecydowano jednak o wprowadzeniu własnego bezpośredniego źródła dochodów Wspólnoty – głównie w celu finansowania rolnictwa – którymi miały być cła oraz opłaty rolne nakładane na towary importowane spoza EWG²⁶.

Kolejnym aspektem pogłębiania UE była współpraca i integracja monetarna, której początki sięgają końca lat 60-tych. Była ona konieczna ze względu na problemy wynikające z fluktuacji kursów walutowych i potrzebę ułatwienia płatności międzynarodowych²⁷. Postęp procesu integracji gospodarczej wymagał więc koordynacji coraz większych obszarów polityki. W dziedzinie polityki konkurencji Komisja otrzymała silną i wyłączną władzę już w 1962 roku, natomiast Wspólna Polityka Rybołówstwa wprowadzona została po trudnych wieloletnich negocjacjach między krajami członkowskimi dopiero w roku 1983. Nie oznacza to jednak, że koordynowano polityki tylko bezpośrednio związane z gospodarką. W celu osiągnięcia postępu w procesie integracji gospodarczej, również współpraca w ramach polityki ochrony środowiska, badań i rozwoju, polityki regionalnej, czy ochrony konsumenta, czyli polityk pośrednio związanych z gospodarką, okazała się konieczna.

Kryzys gospodarczy trwający od połowy lat 70-tych doprowadził praktycznie do zahamowania procesu integracji. Nadal istniał szereg barier pozataryfowych, znacznie utrudniających swobodny przepływ dóbr i usług, który

²⁴ Urwin, op. cit., rozdział 10, Harrop, op. cit., rozdział 4, M. Holland, *European Integration – from Community to Union*, Pinter Publishers, Londyn 1995, s. 168. Nie oznacza to bynajmniej, że WPR nie osiągnęła swych pierwotnych celów. Podaż produktów rolnych została zapewniona, standard życia europejskich rolników podniesiony, a europejski sektor rolniczy ochroniony. Problem stanowią tu koszty osiągnięcia tych celów.

²⁵ Harrop, op. cit., s. 216 - 220. W 1968 roku budżety Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Euratomu oraz EWG zostały połączone w jeden Główny Budżet.

²⁶ Harrop, op. cit., rozdział 8, R. McAllister, *From EC to EU – An Historical and Political Survey*, Routledge, Londyn 1997, rozdział 3. W roku 1970 wprowadzono na ten temat poprawkę do Traktatu Rzymskiego.

²⁷ Plany przedstawione przez P. Werner'a i R. Barre'a (1965 i 1969) wpłynęły na podjęcie decyzji o wprowadzeniu unii monetarnej (EMU), a w 1971 Rada zaaprobowała decyzję o pierwszym etapie w kierunku unii ekonomicznej i monetarnej w roku 1980, czego głównym rezultatem było utworzenie „węża” w roku 1972. Plany utworzenia unii monetarnej w roku 1980 musiały jednak zostać zarzucone w związku z kryzysem walutowym połowy lat 70-tych i upadkiem mechanizmu międzynarodowych stałych kursów walutowych (Bretton Wood). W 1979 utworzono Europejski System Monetarny, którego największą innowacją było wprowadzenie Europejskiej Jednostki Monetarnej (ECU) opartej na koszyku walut krajów członkowskich, natomiast do koncepcji unii monetarnej powrócił dopiero Traktat z Maastricht. Harrop, op. cit., rozdział 7. Dokładniej na temat integracji monetarnej w Europie patrz H. Ungerer, *A Concise History of European Monetary Integration*, Quorum Books, Londyn 1997.

związany był głównie z różnicami w ustawodawstwach państw EWG. Przykład stanowią tu mogą różne normy jakościowe i standardy techniczne nakładane na towary z sąsiednich krajów, kontrola przepływu kapitału, czy nieuznawanie dyplomów uzyskanych w innych krajach członkowskich, co znacznie utrudniało ruch usług i czynnika pracy. Stopy wzrostu gospodarczego członków UE były niższe od odpowiednich stóp w Japonii i w USA, a japońskie przedsiębiorstwa z powodzeniem zdobywały najbardziej wrażliwe rynki europejskie, jak np. rynek samochodowy, czy przemysł elektroniczny. Również wewnętrzne konflikty unijne związane głównie ze Wspólną Polityką Rolną oraz ściśle z nią powiązane problemy budżetowe nie wpływały pozytywnie na postępy w integracji. Negatywne skutki tej sytuacji nadały jednak nowy pozytywny impuls zakończeniu tworzenia wspólnego rynku. Zasadniczą rolę odegrało w tym procesie w roku 1985 podpisanie Jednolitego Aktu Europejskiego, który wprowadził zestaw zmian i poprawek do Traktatu Rzymskiego, a którego głównym zadaniem było utworzenie do końca roku 1992 Jednolitego Rynku. Miał on być obszarem bez wewnętrznych granic, w ramach którego zapewniony byłby swobodny przepływ towarów, ludzi, usług i kapitału²⁸. Tworząc 320 milionowy rynek wewnętrzny liczone między innymi na podniesienie konkurencyjności firm, a więc i gospodarki europejskiej, nie tylko w Europie, ale i na rynkach światowych. Do tej pory bowiem firmy japońskie i amerykańskie, posiadające odpowiednio 100 i 200 milionowe rynki krajowe okazywały się bardziej konkurencyjne od firm europejskich posiadających dużo mniejsze rynki wewnętrzne.

Następnym istotnym etapem w procesie pogłębiania UE był Traktat z Maastricht, który był negocjowany w roku 1991, a wszedł w życie 1 stycznia 1993 i stanowił największą jak dotychczas poprawkę i rozszerzenie Traktatu Rzymskiego. Niewątpliwie z punktu widzenia pogłębiania UE najważniejszym jego elementem było postanowienie o utworzeniu Unii Ekonomicznej i Monetarnej, które stanowiło nie tylko gospodarcze, ale i polityczne pogłębienie integracji Wspólnot Europejskich. Wprowadzenie wspólnej waluty oraz związane z tym zwiększenie koordynacji polityki gospodarczej wymaga bowiem ściślejszej współpracy politycznej, a także ustalania i zajmowania wspólnego stanowiska w takich organizacjach jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy, czy G7²⁹. Powyższe fakty, jak również wyraźnie odczuwane potrzeby zmian instytucjonalnych sprawiły, iż Traktat rozszerza zakres integracji na wiele obszarów pozagospodarczych. Zakłada on między innymi zwiększenie ochrony socjalnej, pogłębienie integracji w sprawach wewnętrznych, polityki obrony i polityki zagranicznej, polityki edukacji i zdrowia, czy ustanawia pojęcie obywatelstwa europejskiego³⁰.

²⁸ Warto w tym momencie wspomnieć, iż w tym samym roku Rada została oskarżona o brak działania w sprawie utworzenia Wspólnej Polityki Transportowej („failure to act”). W związku z zasadniczą rolą, jaką odgrywają usługi transportowe w procesie integracji rynku, został wówczas utworzony rynek wewnętrzny dla wszystkich rodzajów transportu: drogowego, powietrznego, kolejowego, morskiego i rzecznoego. Pelkmans, op. cit., rozdział 7.

²⁹ Szerzej o Unii Ekonomicznej i Monetarnej, teorii, korzyściach i kosztach, konkretnych postanowieniach Traktatu z Maastricht patrz Pelkmans, op. cit., rozdział 17.

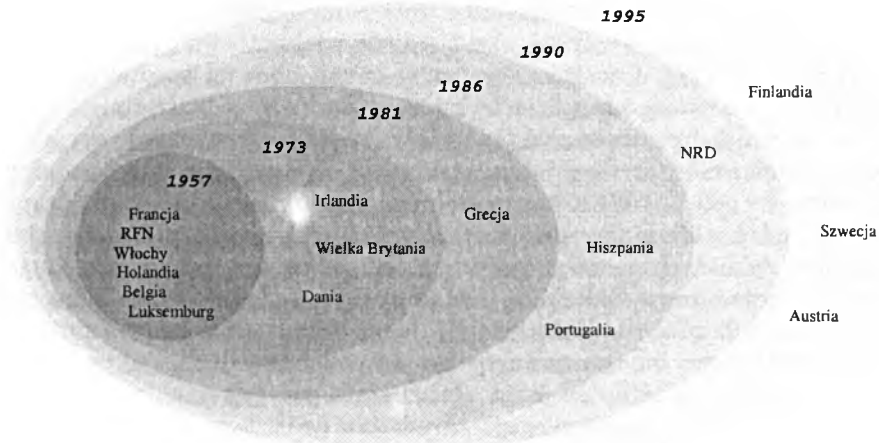
³⁰ Więcej szczegółów i postanowień Traktatu z Maastricht patrz Urwin, op. cit., s. 252 - 256, czy Pelkmans, op. cit., s. 23 - 25.

Proces pogłębiania UE nie został jeszcze zakończony. 1 stycznia 1999 roku rozpoczęto ostatni etap tworzenia unii monetarnej, a wprowadzenie wspólnej waluty będzie wymagało koordynacji wielu następných dziedzin polityki państw w niej uczestniczących i w chwili obecnej trudno przewidzieć do jakiego stopnia integracja w Europie Zachodniej będzie się pogłębiać. Patrząc na doświadczenia z przeszłości, z których wyraźnie wynika, że proces pogłębiania jest rezultatem powiązań jakie istnieją w gospodarce (nie mogłaby istnieć np. WPR bez wspólnego budżetu, czy bez współpracy monetarnej, gdyż zmieniające się kursy walut wpływają na zmiany cen i przychodów rolniczych), można przypuszczać, że proces ten jeszcze długo nie zostanie zakończony. Zależy to jednak również od kryteriów jakie się przyjmie, tzn. od celu, do jakiego UE jako organizacja będzie dążyła. Rozwój gospodarczy i instytucjonalny krajów członkowskich, jak również stałe powiększanie składu UE oraz zmieniające się warunki zewnętrzne sprawiają bowiem, iż zmianie ulegają zasady, na podstawie których organizacja, jaką stanowi UE, funkcjonuje.

2.2. Poszerzanie UE

Liczba państw członkowskich UE stopniowo się zwiększała, z sześciu w 1957 roku do piętnastu w roku 1995. Było to rezultatem z jednej strony sukcesu w realizacji celów integracji europejskiej i chęci innych państw zachodnioeuropejskich uczestniczenia w tym sukcesie, a z drugiej strony obawami tychże państw przed negatywnymi skutkami nieuczestniczenia w procesie integracji i pozostania poza centrum Europy. Poza motywacją krajów przyłączających się do UE równie ważnymi czynnikami wpływającymi na proces jej poszerzania są jej otwartość na nowych członków wyrażona chociażby w Artykule 237. Traktatu Rzymskiego oraz korzyści, jakie może odnieść z powiększania swojego obszaru.

Dotychczas można wyróżnić trzy zasadnicze etapy w procesie poszerzania Wspólnot Europejskich. Po raz pierwszy powiększyły liczbę swoich członków w 1973 roku przyłączając Zjednoczone Królestwo, Danię i Irlandię. Następnym etapem było rozszerzenie EWG o kraje Europy Południowej: Grecji w roku 1981 oraz Hiszpanii i Portugalii w roku 1986. Pięć lat później, w związku z ponownym zjednoczeniem Niemiec, niejako wchłonięta przez nią została była NRD, natomiast ostatnia runda poszerzania UE odbyła się w 1995. Nowymi członkami zostały wówczas Finlandia, Szwecja oraz Austria (rys. 4). Nie oznacza to bynajmniej, że proces rozszerzania UE został zakończony. O jej członkostwo od dawna ubiegają się kraje śródziemnomorskie, takie jak Turcja, Malta i Cypr, natomiast przemiany lat 90-tych w Europie Środkowej i Wschodniej spowodowały, iż dziesięć państw tego regionu (Polska, Węgry, Republika Czeska, Słowenia, Estonia, Słowacja, Litwa, Łotwa, Bułgaria i Rumunia) złożyło wniosek o członkostwo w UE, z czego pierwszych pięć rozpoczęło już negocjacje z UE.

Rys. 4. Poszerzanie Unii Europejskiej

Źródło: Opracowanie własne.

Zjednoczone Królestwo, Irlandia i Dania

Główną przyczyną wystąpienia Wielkiej Brytanii z wnioskiem o przyjęcie do UE były oczekiwane korzyści gospodarcze z przyłączenia się do dynamicznie rozwijającej się grupy państw. Sukces gospodarczy krajów EWG w latach 60-tych był bowiem wyraźnie widoczny. Niemcy stały się wiodącą siłą przemysłową, a pozostałe kraje EWG coraz bardziej korzystały ze stale wzrastającej współpracy gospodarczej z silnym i szybko rozwijającym się sąsiadem. Irlandia i Dania dążyły z kolei do członkostwa ze względu na swoje bliskie kontakty handlowe z Wielką Brytanią, która stanowiła dla nich bardzo ważny rynek eksportowy oraz z RFN, która dla Danii stanowiła również ważny rynek zbytu³¹.

Pierwsza runda rozszerzania UE była procesem długotrwałym i trudnym. Przyjęcie Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz Danii 1 stycznia 1973 roku stanowiło wydarzenie historyczne nie tylko dlatego, że było pierwszym poszerzeniem EWG w jej historii, ale również dlatego, że nastąpiło po wielu latach sporów i wątpliwości po obu stronach. Po raz pierwszy, bowiem, formalny wniosek o przyjęcie do tej organizacji Wielka Brytania złożyła w 1961 roku (Irlandia i Dania złożyły wnioski prawie od razu po Wielkiej Brytanii). Jednak ani ta, ani następna próba w połowie lat 60-tych nie zakończyła się sukcesem z powodu *vet*a Francji w 1963 i 1967, sprzeciwia-

³¹ Wielka Brytania stanowiła rynek dla 70% eksportu Irlandii i źródło połowy irlandzkiego importu. Urwin, s. 140. Poza unieważnieniem Brytyjsko-Irlandzkiej umowy o wolnym handlu, samodzielne wejście Wielkiej Brytanii do UE mogło stanowić zagrożenie dla tradycyjnej polityki przywiązania handlu irlandzkiego do funta sterlinga. Dla Danii, z kolei, Wielka Brytania stanowiła bardzo ważny rynek zbytu jej produkcji rolnej. Pelkmans, op. cit., s. 23.

jącej się przyłączeniu Zjednoczonego Królestwa³². Pozostałe kraje, ubiegające się o członkostwo w EWG równolegle z Wielką Brytanią zarówno po pierwszym, jak i po drugim *vecie* prezydenta de Gaulle'a wycofały się z prowadzenia dalszych negocjacji bez swojego silnego partnera handlowego.

Przyczyn tych trudności było wiele. Należy pamiętać, że w latach 60-tych EWG była młoda, dopiero tworzącą się organizacją. Na wiele tematów dotyczących przykładowo konieczności ekspansji, czy jej ewentualnego kierunku kraje członkowskie nie osiągnęły jeszcze wówczas porozumienia. Tym trudniejsza okazała się być debata na temat poszerzenia składu członków EWG, gdyż zdania były podzielone między zwolenników szybkiego rozszerzenia, a tych, którzy uważali, że przed jakąkolwiek zmianą składu organizacji należy pogłębić integrację między obecnymi członkami, zapewniając solidarność i zwiększając wzajemną współpracę³³. Ponadto podczas negocjacji Zjednoczone Królestwo zarówno na temat rolnictwa, jak i swoich szczególnych stosunków z krajami Commonwealth i EFTA oraz innych spraw³⁴ domagało się wielu ustępstw ze strony EWG i wprawdzie wyrażało chęć przystąpienia do Unii, ale „na przez siebie ustalonych warunkach”³⁵.

Rezygnacja prezydenta de Gaulle'a w 1969 roku wywołała wznowienie dyskusji na temat rozszerzenia składu Wspólnot³⁶ i na szczycie w Hadze w tym samym roku postanowiono o wznowieniu negocjacji ze wszystkimi czterema³⁷ krajami ubiegającymi się o członkostwo. Pozycja przetargowa Wielkiej Brytanii była silna, gdyż Wspólnoty chętnie widziały ją jako swojego członka (po jej przystąpieniu, zawierałyby cztery najsilniejsze gospodarki europejskie – obok Niemiec, Francji i Włoch). Dobre chęci po obu stronach nie oznaczały jednak, że negocjacje o członkostwo miały być łatwe.

EWG była w tym okresie dopiero co utworzoną unią celną, a współpraca na poziomie wspólnych polityk również dopiero zaczynała się rozwijać – najważniejszą i najwyraźniej określoną była polityka rolna. Ponadto w latach 70-tych cele i pożądane kierunki rozwoju Unii nie były jeszcze wyraźnie zdefiniowane, a istniejące *acquis communautaire* konkretnie wyrażone³⁸. Z drugiej strony trzy, spośród czterech krajów kandydatów (Wielka

³² Istnieją różne opinie na temat przyczyn dwukrotnego veta prezydenta de Gaulle'a. Redmond (1998) uważa, że zasadniczo jego przyczyną były obawy Francji, że stosunki z krajami Commonwealth i EFTA mogłyby się kłócić z członkostwem w EWG. Z kolei Urwin (1995) uważa, że pewną rolę mogła tu również odegrać obawa Francji przed utratą pozycji i wpływów w ramach EWG po wejściu tak dużego państwa jak Wielka Brytania. *The Expanding European Union – Past, Present, Future*, red. J. Redmond i G. Rosenthal, Lynne Rienner Publishers, Boulder (Colorado) 1998, s. 6, Urwin, op. cit., s. 124.

³³ J. P. Puissechet, *The Enlargement of the European Communities. A Commentary on the Treaty and the Acts Concerning the Accession of Denmark, Ireland, and the United Kingdom*, A. W. Sijthoff, Leyden 1975, Introduction.

³⁴ Więcej szczegółów na ten temat patrz Urwin, op. cit., s. 120 - 129.

³⁵ Urwin, op. cit., s. 124.

³⁶ Stanowisko Francji w sprawie rozszerzenia EWG znacznie złagodniało. Ceną za swą akceptację poszerzenia, jakiej żądał nowy prezydent Francji Pompidou, było dokończenie okresu przejściowego i porozumienie na temat nowego systemu finansowania Wspólnej Polityki Rolnej. Urwin, op. cit., s. 139.

³⁷ Czwartym krajem, obok Zjednoczonego Królestwa, Irlandii i Danii była Norwegia, która po raz pierwszy wniosek o przyjęcie do EWG złożyła w 1962, a więc niedługo po pozostałych krajach, którym towarzyszyła w negocjacjach do samego końca, czyli 1972 roku. Kraj ten nie przystąpił jednak do Unii po tym, jak w ostatniej fazie negocjacji w 1972 roku ogólnonarodowe referendum odrzuciło członkostwo w tej organizacji. *The Expanding European Union – Past, Present, Future*, op. cit., s. 6.

³⁸ Holland, op. cit. s. 166. Było to m.in. przyczyną późniejszych kłopotów UE z Wielką Brytanią i Danią, które inaczej wyobrażały sobie kierunki ekspansji i rozwoju tej organizacji.

Brytania, Dania i Norwegia), należały do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA). Preferowały one rozszerzenie strefy wolnego handlu w Europie (łączącej kraje EWG i EFTA) i opowiadały się zdecydowanie tylko za integracją gospodarczą. Ponadto oba państwa były związane z innymi ugrupowaniami, które stanowiły alternatywę dla Unii. Tak więc ich przynależność i lojalność nie była skierowana wyłącznie na EWG, ale również na kraje Commonwealth w przypadku Wielkiej Brytanii, czy the Nordic Council w przypadku Danii. Wszystko to miało wpływ na zakres tematyki i przebieg negocjacji. Zasadniczym problemem wymagającym rozwiązania był fakt, że przystępując do EWG Dania i Wielka Brytania przystępowały do unii celnej, czego konsekwencją było stosowanie Wspólnej Taryfy Zewnętrznej wobec wszystkich państw nie należących do tego ugrupowania. Groziło to ponownym ustanowieniem, wcześniej zniesionej w ramach EFTA, taryfy celnej między krajami EFTA wstępującymi do Unii i tymi, które się na członkostwo z pewnych powodów nie decydowały, oraz między Wielką Brytanią, a jej tradycyjnymi partnerami handlowymi, głównie Australią i Nową Zelandią. Aby do takiej sytuacji nie dopuścić w 1971 EWG rozpoczęła negocjacje z pozostałymi państwami EFTA w celu zawarcia bilateralnych umów handlowych, umożliwiających wolny handel towarami przemysłowymi między EFTA i EWG. Wynegocjowano również okres przejściowy dla stosunków handlowych Wielkiej Brytanii i krajami Commonwealth. W praktyce umożliwiło to Wielkiej Brytanii dalsze stosowanie imperialnych preferencji wobec swoich tradycyjnych partnerów handlowych³⁹.

Odnosnie handlu wewnątrz EWG ustalono ogólny okres przejściowy pięciu lat, który był rozwiązaniem kompromisowym i miał odzwierciedlać adekwatny paralelizm przemysłu i rolnictwa (opłaty wywołujące podobne efekty do ceł miały być również zniesione według podobnego schematu)⁴⁰. Ponieważ Wspólna Polityka Rolna była najbardziej kompletna ze wspólnych polityk, okres przejściowy dotyczył nie tylko znoszenia ceł, ale również stopniowego dostosowywania cen produktów rolnych do poziomu cen wspólnych do początku 1978 roku, czy stopniowego znoszenia obowiązującego w Wielkiej Brytanii subsydiowania produkcji rolnej do końca 1977 roku.

Negocjacje Irlandii, Danii i Norwegii były mniej skomplikowane niż Wielkiej Brytanii, a pod wieloma względami do nich podobne⁴¹ i jak już wcześniej wspomniano również zakończyły się pomyślnie, tak że od 1 sty-

³⁹ Obietnica zawarcia umów stowarzyszeniowych z niektórymi krajami Commonwealth oraz zamiar wprowadzenia instrumentów niedyskryminującej polityki handlowej (non-discriminatory trade policy measures), która faworyzowałaby niektóre produkty dostarczane przez kraje Commonwealth nie rozwiązały jednak wszystkich problemów i dlatego negocjowano specjalne umowy przejściowe. Przykładowo Wielka Brytania importując cukier z Nowej Zelandii mogła do czasu wygaśnięcia w 1977 roku honorować preferencje handlowe wynikające z Commonwealth Sugar Agreement. Również import produktów nabiałowych z tego kraju podlegał specjalnym umowom. Puissechet, op. cit., s. 58.

⁴⁰ Tsalicoglou, op. cit., s. 150. Autor również podkreśla, że ustalanie długości okresu przejściowego jest przykładem, że polityczne aspekty negocjacji nie zostawiają wiele miejsca ekonomicznej analizie i przyłącza się do opinii Ian'a Davidson'a, że okres pięciu lat został wybrany, ponieważ rok byłby okresem zbyt krótkim na dokonanie odpowiednich dostosowań, 10 lat spowodowałoby niepotrzebne opóźnienia, a 5 jest sympatyczną liczbą półroczku, a nie ma jednocześnie wyraźnych przyczyn dla wybrania czterech, czy sześciu lat.

⁴¹ Tsalicoglou, op. cit., s. 151.

cznia 1973 roku Wielka Brytania, Dania⁴² i Irlandia formalnie zostały członkami Wspólnot Europejskich.

Grecja, Hiszpania i Portugalia

Druga runda rozszerzania UE, zwana „Rundą Śródziemnomorską” powiększyła Wspólnoty o Grecję, Hiszpanię i Portugalię i chociaż nie nastąpiło to w tym samym roku, proces ten stanowi jeden etap w ich historii. Pomijając prawie ten sam okres ubiegania się o członkostwo w Unii wszystkie trzy kraje posiadały ważne cechy wspólne. Po pierwsze wszystkie były krajami Europy Południowej. Po drugie, w połowie lat 70-tych uwolniły się spod rządów autorytarnych. Trzecią ich cechą wspólną był natomiast fakt, że państwa te posiadały gospodarki znacznie słabiej rozwinięte od ówczesnych krajów członkowskich EWG⁴³.

Szczególnie ta ostatnia cecha stanowiła źródło obaw ówczesnych państw członkowskich i nie wzmocniła pozycji przetargowej kandydatów podczas negocjacji akcesyjnych; nie przeszkodziła jednak pomyślnemu ich zakończeniu. M. Holland⁴⁴ podkreśla wyraźną przewagę argumentów politycznych nad ekonomicznymi w procesie przyjmowania, zarówno Grecji, jak i Hiszpanii i Portugalii. Przykładowo negatywna opinia Komisji na temat przystąpienia Grecji do Unii, uzasadniana znaczną różnicą w rozwoju gospodarczym i proponująca przedłużenie okresu przedakcesyjnego została zignorowana przez Radę Ministrów ze względu na polityczne argumenty przemawiające za przyjęciem Grecji – wsparcie demokracji i powrót tego kraju do obozu Zachodniego. Według Holland’a te same argumenty przeważały w przypadku Hiszpanii i Portugalii⁴⁵. Nie należy jednak w tym miejscu zapominać, że rozszerzenie UE o trzy kraje basenu Morza Śródziemnego spowodowały utworzenie 320 milionowego rynku konsumentów, stanowiącego największy wówczas rynek na świecie⁴⁶, co jak wiadomo nie było bez znaczenia dla rozwoju gospodarczego całego regionu.

⁴² Warto w tym momencie wspomnieć, że Grenlandia (Dania) po uzyskaniu autonomii, opuściła UE w 1982 roku – Urwin, op. cit. s. 197.

⁴³ *The Expanding European Union – Past, Present, Future*, op. cit., s. 7. O znacznej różnicy między poziomem rozwoju gospodarczego krajów ówczesnej UE, a trzema kandydatami basenu Morza Śródziemnego świadczy chociażby fakt, że przed poszerzeniem o te kraje różnice w dochodzie na mieszkańca między najbogatszymi a najbiedniejszymi regionami UE wyrażał stosunek 5:1, a po poszerzeniu wskaźnik ten podskoczył do 10:1. Holland, op. cit., s. 170.

⁴⁴ Holland, op. cit., s. 167.

⁴⁵ Holland, op. cit. s. 167 - 168. Autor podkreśla ironię sytuacji porównując tę z poprzednią rundą rozszerzania EWG. W poprzedniej rundzie cztery rozwinięte gospodarki Zachodnioeuropejskie i stabilne demokracje przez wiele lat nie były przyjmowane do Unii, podczas gdy jedną generację później trzy dużo słabsze gospodarki i najmniej stabilne w Europie Zachodniej demokracje były witane jako jej członkowie. Według autora powinno to stanowić otuchę dla kandydatów z Europy Środkowej i Wschodniej. Należy się jednak liczyć, iż w przypadku, gdy sytuacja polityczna w Europie Wschodniej pozostanie nadal stabilna, zasadniczą rolę, podczas przyjmowania nowych kandydatów, odgrywać będą argumenty finansowe.

⁴⁶ F. McDonald and S. Dearden, *European Economic Integration*, Longman Group Limited, New York 1994 s. XXIII. Autor podkreśla również, że mimo znacznych różnic w poziomie rozwoju gospodarczego między kandydatami, a członkami EWG, druga runda jej poszerzania spowodowała nieliczne tylko problemy związane z wcieleniem tych krajów do Unii.

Negocjacje w drugiej rundzie trwały wprawdzie krócej niż w pierwszej, ale mimo to przeciągały się⁴⁷. Było to w głównej mierze spowodowane wewnętrznymi problemami ówczesnej EWG, które dotyczyły m.in. wpływu jej rozszerzenia na Wspólną Politykę Rolną i ochrony interesów francuskich i włoskich farmerów oraz skladek Wielkiej Brytanii do wspólnego budżetu⁴⁸. Nie był to łatwy okres w historii integracji europejskiej, stanowił on jednak impuls do podjęcia konkretnych działań, tak, że w połowie lat 80-tych przeważało zastój, zarówno na płaszczyźnie poszerzania (przyjęcie krajów Europy Południowej), jak i pogłębiania UE (Jednolity Akt Europejski).

Ponieważ zarówno relatywnie słaby poziom rozwoju gospodarczego, jak i stosunkowo młody system demokratyczny krajów kandydujących do członkostwa w UE charakterystyczny jest dla drugiej rundy poszerzania tej organizacji, jak i dla obecnej (o kraje Europy Środkowej i Wschodniej), warto się pokrótce bliżej przyrzeć procesowi integracji z Unią tych trzech krajów Europy Południowej, problemom, jakie się pojawiły oraz sposobie ich rozwiązania.

Sytuacja Grecji, która już w 1981 roku została członkiem Unii, różniła się nieco od okoliczności towarzyszących wejściu Hiszpanii i Portugalii, gdyż już w roku 1962 podpisała ona ze Wspólnotami Europejskimi Umowę Stowarzyszeniową. Umowa ta wspominała o ewentualnej możliwości uzyskania przez Grecję członkostwa w UE, nie zawierała jednak na ten temat żadnych konkretnych ustaleń⁴⁹. Celem stowarzyszenia było wzmocnienie stosunków handlowych i gospodarczych między Grecją a EWG ze szczególnym uwzględnieniem potrzeby przyspieszenia rozwoju greckiej gospodarki⁵⁰.

Dyktatura wojskowa lat 1967 - 1974 spowodowała praktycznie zawieszenie umowy stowarzyszeniowej, a współpraca z EWG została odnowiona dopiero po jej upadku i towarzyszyło jej od razu formalne wystąpienie Grecji z wnioskiem o przyjęcie do Wspólnot Europejskich. Grecja nie przyjęła

⁴⁷ *The Expanding European Union - Past, Present, Future*, op. cit., s. 7. Od momentu wniesienia wniosku o członkostwo w EWG do formalnego przyjęcia Grecji minęło 6 lat, a w przypadku Hiszpanii i Portugalii 9. Wielka Brytania musiała czekać 12 lat.

⁴⁸ Warto w tym momencie przypomnieć, że Wspólna Polityka Rolna była skonstruowana dla ekonomicznych i socjalnych warunków rolnictwa lat 50-tych i 60-tych w pierwszych sześciu krajach EWG. Już pierwsze poszerzenie stanowiło problem, gdyż zwiększało nadprodukcję w coraz większej ilości sektorów rolnictwa. Z jeszcze większymi kosztami wiązało się więc przyjęcie do Unii krajów Europy Południowej, gdyż francuscy i włoscy producenci rolni domagali się ochrony w postaci cen gwarantowanych. Powodowało to dalszą nadprodukcję i wzrost kosztów tej polityki. Dlatego można powiedzieć, że poszerzanie EWG ukazało fundamentalne problemy leżące u podstaw WPR, co miało swe odbicie w późniejszych próbach jej reformowania. Holland, op. cit., s. 168 - 169.

⁴⁹ Tsalicoglou, op. cit., s. 10 - 11. Było to m.in. spowodowane faktem, iż Grecja była pierwszym krajem, z którym kilka lat wcześniej powstałe Wspólnoty podpisały tego typu umowę i z jednej strony nie istniał jeszcze wyraźny pogląd, jak takie umowy powinny wyglądać, a z drugiej obawy wywoływał poziom rozwoju gospodarki Grecji.

⁵⁰ W ramach tej umowy poziom ceł na greckie wyroby przemysłowe eksportowane do krajów EWG miał w roku 1962 spaść do poziomu obowiązującego w handlu wewnątrz-unijnym, a w momencie utworzenia unii celnej w roku 1968 spaść do zera. Eksport produktów rolnych do UE został natomiast podzielony na dwie grupy: „wrażliwe” greckie produkty (np. wino, tabaka, czy oliwki), które podlegały specjalnym umowom oraz reszta produkcji rolnej, która podlegała takim samym zasadom jak eksport towarów przemysłowych. Trzeba tu jednak wspomnieć o protokole dodanym na wyraźne życzenie Włoch, ograniczającym ilościowo eksport greckich owoców cytrusowych do EWG podlegających niższemu stawkom celnym w przypadku, gdyby wpływał on negatywnie na eksport którejkolwiek z krajów członkowskich. Odnośnie importu z UE towary przemysłowe podzielono również na dwie kategorie. Pierwszą stanowiły dobra, które nie były produkowane w Grecji w momencie wejścia w życie umowy stowarzyszeniowej i podlegały one dwunastoletniemu okresowi stopniowego obniżania ceł; nowe, dopiero tworzone przemysły mogły być ponadto ochraniać 25% stawką celną. Do drugiej kategorii należały dobra już wcześniej w Grecji produkowane, dla których okres przejściowy został wydłużony do 22 lat. Również import towarów rolnych został podzielony na kategorie. Przykładowo cła na nabiał i mięso miały być stopniowo zlikwidowane w ciągu 22 lat, z wyjątkiem masła, serów i szynki, dla których okres przejściowy miał trwać tylko 10 lat. Tsalicoglou, op. cit., s. 9 - 28.

stanowczego stanowiska w negocjacjach wychodząc z założenia, że członkostwo stworzy jej dużo silniejszą pozycję przetargową. Podpisany w 1979 roku Traktat Akcesyjny gwarantował Grecji 5-cioletni okres przejściowy z dodatkowymi dwoma latami na likwidację ceł na niektóre produkty rolne oraz pełne wprowadzenie wolnego przepływu siły roboczej⁵¹. Negocjacje z Grecją były więc raczej łatwe, a problemy pojawiły się dopiero po jej wejściu, kiedy to nowo wybrany rząd w 1981 roku zagroził wprowadzeniem instrumentów chroniących greckich robotników i producentów. Trudno powiedzieć w jakim stopniu Andreas Papandreou był gotowy spełnić swe groźby, można jednak przypuszczać, że znacznie przyczyniły się one do zatwierdzenia w roku 1983 pakietu propozycji dotyczącego zwalczania ekonomicznych i socjalnych problemów Grecji związanych z jej integracją z UE⁵².

Hiszpania i Portugalia złożyły wnioski o członkostwo w UE w 1977 roku, ale ich wcześniejsze stosunki z tym ugrupowaniem nieco się od siebie różniły. Hiszpania, mimo podpisania preferencyjnej umowy handlowej w roku 1970, pozostawała gospodarką bardzo zamkniętą, natomiast Portugalia, jako jeden z krajów założycieli EFTA, utrzymywała intensywną współpracę handlową z EWG.

Negocjacje z Hiszpanią i Portugalią były trudniejsze niż z Grecją nie tylko ze względu na to, że kraje te musiały czekać, aż Unia uporządkuje swoje wewnętrzne sprawy⁵³, ale również dlatego, że nie były one gotowe do tak wielu ustępstw jak Grecja. Mimo to zakończyły się one pomyślnie w 1985 roku. W przypadku Hiszpanii pełne uczestnictwo w unii celnej nastąpiło dopiero w 1993 roku, jako, że negocjatorzy ustalili 7-letni okres przejściowy dla większości hiszpańskich towarów przemysłowych i rolniczych⁵⁴. Przypadek Portugalii był dla UE łatwiejszy nie tylko ze względu na obowiązującą już od kilku lat umowę o wolnym handlu towarami przemysłowymi, ale również, co może zabrzmieć paradoksalnie, z powodu jej zacofania gospodarczego. Ta niewielka gospodarka nie stanowiła bowiem specjalnie zagrożenia dla innych krajów członkowskich.

Austria, Szwecja i Finlandia

Następne i ostatnie jak dotychczas poszerzenie UE w 1995 roku, w którym do jej grona dołączyły Austria, Szwecja i Finlandia⁵⁵ miało

⁵¹ Urwin, op. cit., s. 207. Więcej szczegółów na temat przebiegu negocjacji i ich rezultatów patrz Tsaloglou s. 29 - 61.

⁵² Urwin, op. cit., s. 208. Ponieważ cele Grecji zostały osiągnięte w Integrated Mediterranean Programm, Grecja uzależniła swą zgodę na przyjęcie Hiszpanii i Portugalii od zaaprobowania tego programu.

⁵³ Urwin, op. cit., s. 209. Z jednej strony chodziło o spór na temat, czy można myśleć o następnym rozszerzeniu EWG skoro nie rozwiązano jeszcze problemów będących rezultatem pierwszej rundy poszerzania, a z drugiej o obawy Francji i Włoch związane z konsekwencjami przyjęcia krajów Półwyspu Iberyjskiego dla ich gospodarek, szczególnie rolnictwa.

⁵⁴ O. Holman, *Integrating Southern Europe. EC Expansion and the transnationalisation of Spain*, Routledge, Londyn 1996, s. 149.

⁵⁵ Początkowo było pięciu kandydatów z EFTA: Austria, która złożyła wniosek o członkostwo w 1989 roku, Szwecja w 1991 oraz Finlandia, Szwajcaria i Norwegia w 1992. Szwajcaria wycofała się jednak po negatywnym rezultacie referendum na temat Europejskiego Obszaru Gospodarczego już w grudniu 1992 roku, natomiast Norwegia odrzuciła po raz drugi członkostwo w UE – po raz pierwszy Norwegia ubiegała się o członkostwo razem z Wielką Brytanią, Danią i Irlandią – w referendum, które miało miejsce już po pozytywnym zakończeniu negocjacji w listopadzie 1994 roku. *The Expanding European Union – Past, Present, Future*, op. cit., s. 7.

odmienny charakter od poprzedniego z dwóch ważnych powodów. Po pierwsze, wszystkie trzy gospodarki należały do najbardziej rozwiniętych w Europie Zachodniej. Po drugie, łączyła je z krajami UE wieloletnia współpraca gospodarcza. Wszystkie bowiem należały do EFTA i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EEA). Warto również w tym momencie wspomnieć, że nie tylko UE była największym partnerem handlowym dla EFTA, ale również EFTA była głównym partnerem handlowym dla UE, a znakomita większość członków tego ugrupowania była lepiej zintegrowana z Unią niż np. Grecja. Z tych względów było to niewątpliwie najłatwiejsze i najszybsze z poszerzeń UE, chociaż jednocześnie najbardziej kompleksowe, gdyż jak wiadomo w początku lat 90-tych dorobek legislacyjny tej organizacji był ogromny i Unia nie była już taką samą organizacją jak 30 lat wcześniej.

Ponieważ wszystkie trzy kraje podpisały już umowę o EEA, negocjacje o członkostwo ograniczały się głównie do dziedzin przez tę umowę nie objętych, czyli głównie rolnictwa, polityki regionalnej, zagadnień środowiskowych i rybołówstwa. Każdy z kandydatów miał dziedziny, które szczególnie były dla niego wrażliwe i trudne. Dla Austrii była to kwestia wysokich standardów ochrony środowiska oraz tranzytu przez Alpy, dla Szwecji problem wspólnej polityki obronnej, a dla Finlandii – rolnictwo, które ze względów klimatycznych było w trudniejszej sytuacji, niż reszta UE. Początkowo kraje te domagały się uznania szeregu ich szczególnych interesów, dla których liczyły na otrzymanie zwolnień w ramach ogólnej umowy. W wielu przypadkach udało im się wynegocjować to, czego żądały, jednak raczej nie w formie wyjątku od ogólnie panujących reguł UE, lecz tymczasowego ustępstwa. Przykładowo kandydatom pozwolono stosować wysokie standardy ochrony środowiska jeszcze przez cztery lata po przystąpieniu do UE. Również w dziedzinie rolnictwa udało się dojść do porozumienia, choć była to jedna z trudniejszych dziedzin, ponieważ istnienie Rynku Wewnętrznego (brak kontroli granicznej) od 1 stycznia 1993 roku uniemożliwiło wprowadzenie wartości kompensacyjnych dla okresu przejściowego, jak to czyniono w poprzednich rundach. Trudna sytuacja nordyckiego rolnictwa powodowała konieczność połączenia wsparcia dla rolników z rozwiązywaniem problemów regionalnych i strukturalnych. Dlatego też przyznane zostały okresy przejściowe, w których dozwolona była pomoc państwa, jak również długoterminowe programy mające na celu integrację rolnictwa nordyckiego oraz małych gospodarstw austriackich do WPR⁵⁶.

Wejście Austrii, Finlandii i Szwecji można uznać za ostatnie ilościowe powiększenie UE. Do tej pory dla efektywnego funkcjonowania Rynku Wewnętrznego wystarczała formalna transpozycja prawodawstwa europejskiego, co wymagało tylko drobnych technicznych i ilościowych dostosowań. W następnych rundach poszerzania Unii będzie konieczne wprowadzenie elementu jakościowego, gdyż ilościowe przejście *aquis* nie zapewni pożądanych efektów⁵⁷.

⁵⁶ *The 1995 Enlargement of the European Union*, op. cit., s. 55.

⁵⁷ *The 1995 Enlargement of the European Union*, op. cit., s. 38.

3. PODSUMOWANIE

Patrząc z perspektywy czasu wyraźnie daje się zauważyć dynamizm procesów integracyjnych w Europie Zachodniej. Pierwsze poszerzenie składu Wspólnoty Europejskiej miało miejsce, gdy była ona jeszcze unią celną z rozwiniętą jedynie Wspólną Polityką Rolną. Drugie poszerzenie o kraje dużo słabiej rozwinięte od ówczesnych członków EWG zbiegło się prawie jednocześnie z kryzysem gospodarczym oraz z tworzeniem wspólnego rynku. W ostatniej rundzie UE przyjęła natomiast do swego grona państwa, z którymi już od wielu lat prowadziła ożywioną współpracę gospodarczą i które należały do najbardziej rozwiniętych gospodarczo w Europie. Jak można zauważyć, na przestrzeni lat zmieniała się nie tylko sama UE, ale i kolejni kandydaci, których charakteryzował różny poziom rozwoju gospodarczego i odmienne stosunki handlowe z resztą Europy Zachodniej. Z powyższych względów porównanie kolejnych rund poszerzania Unii Europejskiej i znalezienie pewnych schematów jest rzeczą raczej trudną, aczkolwiek konieczną w obliczu faktu, że organizacja ta nadal będzie się pogłębiać i poszerzać, a obecni i przyszli kandydaci do jej członkostwa oraz sama Unia mogliby skorzystać z wniosków wyciągniętych z przeszłości.

Oдноśnie stosunków handlowych UE z kandydatami przed ich przystąpieniem, to sytuacja wyglądała bardzo różnie w zależności od ich wewnętrznej sytuacji i powiązań z innymi ugrupowaniami w Europie Zachodniej. Generalnie można zauważyć, że okres przed przystąpieniem poprzedzał okres preferencyjnych umów handlowych z Unią, jednak trudno powiedzieć, żeby UE stosowała jakiś jeden wzór normowania stosunków handlowych z krajami-kandydatami. Świadczy o tym chociażby fakt, że umowa handlowa z Portugalią była dużo mniej wspaiałomyślna od tej zawartej z Grecją. Wpływały na tę sytuację oczywiście czynniki polityczne, powiązania i stosunki kandydatów z krajami trzecimi, ale również i wewnętrzne spory w UE na temat kierunków rozwoju tej organizacji oraz sposobu jej pogłębiania i poszerzania. Za regułę można natomiast uznać, że biedniejszym krajom pomagano finansowo w celu złagodzenia skutków integracji z UE.

Wynik negocjacji zależał przede wszystkim od pozycji negocjacyjnej kandydata i jego taktyki. Z reguły UE wymagała bezwzględnie zaakceptowania aktualnych *aquis*, a zgadzała się tylko na okresy przejściowe w dostosowaniu, a nie odstępstwa na stałe (co było zrozumiałe i zgodne z pierwotnymi celami Wspólnot Europejskich oraz związane z możliwościami osiągnięcia tych celów). Różnice polegały głównie na stosowanych przez Unią instrumentach, np. długość okresu przejściowego, czy wysokość pomocy finansowej ze strony UE.

Mimo tych wielu trudności wynikających z kompleksowości zadań jakie przyjęła na siebie Unia Europejska z perspektywy czasu proces integracji europejskiej można ocenić pozytywnie. Świadczą o tym nie tylko wyniki ekonomiczne państw UE i związana z tym jej pozycja w świecie, ale również jej popularność. O przyjęcie do jej grona stara się bowiem obecnie 13 krajów z Europy Środkowej i Wschodniej oraz Południowej. Znając historię pierwszych rozszerzeń i trudności jakie się z nimi wiązały (a był to

proces poszerzający skład UE tylko z 6 do 15 członków) nie trudno zdać sobie sprawę, jakim przedsięwzięciem dla Unii będą kolejne rundy poszerzania, które mają doprowadzić do pięciokrotnego zwiększenia pierwotnej liczby członków. Będzie to wymagało nie tylko zmian w sposobie przyjmowania nowych krajów, ale i w sposobie funkcjonowania całego ugrupowania, którego zarówno charakter, jak i priorytety będą ulegać dalszym zmianom.

Bibliografia

- Balassa B., *The Theory of Economic Integration*, Irwin, Homewood, Illinois 1961.
- Baldwin R., *Towards an integrated Europe*, Center for Economic Policy Research, Londyn 1994.
- Harrop J., *The Political Economy of Integration in the European Community*, Edward Elgar Publishing limited, 1992.
- Holland M., *European Integration – from Community to Union*, Pinter Publishers, Londyn 1995.
- Holman, O., *Integrating Southern Europe. EC Expansion and the transnationalisation of Spain*, Routledge, Londyn 1996.
- Lewis D. W. P., *The Road to Europe – history, institutions and prospects of European Integration 1945 - 1993*, Peter Long Publishing, Inc., New York 1993.
- McAllister R., *From EC to EU – An Historical and Political Survey*, Routledge, Londyn 1997.
- McDonald F. and Dearden S., *European Economic Integration*, Longman Group Limited, New York 1994.
- Molle W., *Ekonomika Integracji Europejskiej: teoria, praktyka, polityka*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk 1995.
- Pelkmans J., *European Integration: Methods and Economic Analysis*, Longman Publishing, New York 1997.
- Puissochet J. P., *The Enlargement of the European Communities. A Commentary on the Treaty and the Acts Concerning the Accession of Denmark, Ireland, and the United Kingdom*, A. W. Sijthoff, Leyden 1975.
- The Expanding European Union – Past, Present, Future*, red. J. Redmond i G. Rosenthal, Lynne Rienner Publishers, Boulder (Colorado) 1998.
- The 1995 Enlargement of the European Union*, red. J. Redmond, Ashgate, Aldershot 1997.
- Tsalioglou I. S., *Negotiating for entry – the accession of Greece to the European Community*, Dartmouth Publishing Company, Aldershot 1994.
- Ungerer H., *A Concise History of European Monetary Integration*, Quorum Books, Londyn 1997.
- Urwin D., *The Community of Europe – a history of European Integration since 1945*, Longman, Londyn 1995.
- Vanthoor W. F. V., *The age of (Western) European Integration: A history of trial and error*, De Nederlandse Bank – Reprint series, from „De Economist” 144, No. 2, s. 137 - 164, Kluwer Academic Publishers, 1996.

DYNAMICS AND STRUCTURAL PROBLEMS OF INTEGRATION PROCESSES IN EUROPE

S u m m a r y

For present candidates from Central and Eastern Europe to a membership in European Union – it is of most importance to understand the essence of integration processes which Western Europe undergoes after the World War II. It is so because of the fact that economic integration of several and of more than so much economies is a venture of utmost complexity and dynamism. This feature forces constantly to get solved a whole series of structural problems.

Dynamics and specificity of European integration consist in simultaneous alternation of two processes: firstly – deepening of integration within the framework of European Community and, secondly – enlarging the number of members of this organisation. Both of these processes, despite of definitional independence, have exerted their reciprocal influence and – in the history of the UE which counts already several decades – have together shaped the character of the European Union as an organisation. Since operational principles for six States-original members could be quite different than for the Union of 15 members – whereas successive rounds of enlargement can promptly even increase this number twofold. Closer and closer economic co-operation between members of the UE do demand next more and more common regulations and politics. As well the deepening of European integration as changes in ways of this integration – when we only take into consideration different levels of economic advancement of the candidates – do together change the character itself of the Union and conditions of admittance of new members, too. It is natural phenomenon; however, present candidates for a membership of the EU must be aware of the fact that European Union is in constant and dynamic development process, so – in the very moment of their admittance its functioning principles can differ to a great extent from those which were in force ten or twenty years ago.